

Når litt surdeig gjennomsyrer hele deigen

- En studie av fellesskapet i Jehovas vitner

Luna Tønnessen og Marit Myklebust

Stavanger Katedralskole, april 2016

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Takk til	3
Innledning	4
1.1 Problemstilling og bakgrunn for den	4
1.2 Oversikt over rapporten	4
2. Bakgrunn: Fakta om Jehovas vitner	5
2.1 Kort om troen	5
2.2 Organisering og medlemmer	5
3. Teori	6
3.1 Fellesskap i subkulturer	6
3.2 Sosial kontroll i tradisjonelle samfunn	6
4. Metode	7
4.1 Introduksjon av metode	7
4.2 Objektivitet og kulturfilter	8
4.3 Anonymitet og kjønn	8
5. Forskningsprosessen	8
5.1 Introduksjon av informantene	8
5.2 Utfordring underveis	9
6. Presentasjon og analyse av resultater	10
6.1 Hverdagen i Jehovas vitner – Et aktivt miljø	10
6.2 Forutsetning for et internasjonalt og lokalt fellesskap	10
6.3 Gruppedynamikk	11
6.4 Ivaretagelsen av det gamle	11
6.5 Hvordan beskriver informantene fellesskapet?	12
6.6 Hvorfor blir noen “skjøvet ut i kulden?”	12
6.7 Fri vilje eller tvang?	14
6.8 Fundamentalisme og hersketeknikker	15
6.9 Sekterisk bruk av makt?	16
7. Konklusjon	18
Betraktning i etterkant	19
Kilder	20
Vedlegg 1: Oversikt over informanter	22
Medlemmer av Jehovas Vitner	22
Tidligere medlemmer av Jehovas Vitner	22
Vedlegg 2: Samtykkeskjema	23
Vedlegg 3: Intervjuguide	25
Introduksjon	25
A) Spørsmål til medlemmer av Jehovas vitner	25
Del 1	25
Del 2	26
Del 3	26
B) Spørsmål til tidligere medlemmer av Jehovas vitner	27
Del 1	27
Del 2	27
Del 3	28

Forord

Takk til

- Stine H. Bang Svendsen, forsker ved Universitet i Stavanger. Vi vil takke deg for alle gode råd og tips om hvordan vi skulle gjennomføre denne forskningsoppgaven.
- Margrethe Aas Johnsen, læreren vår i sosiologi og sosialantropologi på Stavanger Katedralskole. En stor takk for all oppfølging og for gode råd.
- Christiane Osestad-Schiz, bibliotekar på Stavanger Katedralskole. Tusen takk for korrekturlesning og språkvask av oppgaven.
- Hilde Langvann, leder av hjelpeorganisasjonen Hjelpeskilden. Takk for din hjelp og innsikt. Vi hadde nok ikke klart dette uten deg.
- Samuel, den fire år gamle lillebroren til Luna. Takk for den flotte tegningen som vi fikk bruke på forsiden vår!
- Og selvfølgelig: Tusen takk til alle informantene som valgte å stille opp. Det settes enormt pris på!

Innledning

1.1 Problemstilling og bakgrunn for den

Vi har valgt å forske på fellesskapet i den religiøse minoriteten Jehovas vitner. Vi ønsket å forske på mennesker som deltar i den norske majoritetskulturen, men som samtidig også deltar i en subkultur. Subkulturer framstår for oss som svært interessante, fordi de ofte i større eller mindre grad er gjemt for storsamfunnet. Med andre ord er dette noe vi som forskere vet lite om fra før av. Særlig var vi nysgjerrige på idéen om et fellesskap i en slik religiøs subkultur. Vi ønsket å høre om dette fra personer med forskjellig utgangspunkt og kjennskap til Jehovas vitner. Ut ifra dette utledet vi en tredelt problemstilling om fellesskap: 1. Hvordan vurderer medlemmer i Jehovas vitner et eventuelt fellesskap i trossamfunnet? 2. Hvordan vurderer mennesker som har forlatt Jehovas vitner et eventuelt fellesskap i trossamfunnet? 3. Finnes det samsvar mellom de tidligere og de nåværende medlemmenes vurdering?

Hvorfor valgte vi å forske på akkurat Jehovas vitner? I Norge har det knapt vært drevet forskning på Jehovas vitner. Det som finnes av litteratur, publikasjoner og statistikk har hovedsakelig bevegelsen selv stått bak. Organisasjoner som publiserer informasjon om seg selv vil naturlig nok ha en egeninteresse og et ønske om å fremme sin sak. Vi så en mangel på forskning med en mer objektiv tilnærming til trossamfunnet. For oss var det en stor motivasjonsfaktor å intervjuer mennesker med forskjellig utgangspunkt og erfaring med organisasjonen, slik at vi kunne tilegne oss variert kunnskap. Temaet objektivitet vil vi skrive mer om i metodekapittelet. (Se kap. 4.2.) Vi fant heller ingen forskning spesifikt på *fellesskapet* i Jehovas vitner, og så her en unik mulighet til å forske på noe nytt og spennende.

1.2 Oversikt over rapporten

Vi starter med en kort introduksjon av Jehovas vitner som trossamfunn og organisasjon. I kapittel 3 belyser vi relevant teori om fellesskap i tradisjonelle subkulturer. Deretter vil vi i kapittel 4 redegjøre for metode og utfordringer ved forskningsdesign, samt forskningsetiske refleksjoner. Før vi kommer til selve analysen vil vi i kapittel 5 skrive om forskningsprosessen. I kapittel 6 presenterer vi våre funn og drøfter disse. Her besvarer vi problemstillingen ved å forklare hvordan de forskjellige informantene vurderer fellesskapet. Til sist vil vi i kapittel 7 konkludere og avslutte rapporten.

2. Bakgrunn: Fakta om Jehovas vitner

2.1 Kort om troen

Jehovas vitner regner seg selv som verdens eldste monoteistiske religion, og som Guds eneste “sanne kristne” (Kringlebotn 2009, s. 1). Vitnene tror ikke på treenighetslæren, men den allmektige Gud Jehova. Jehova og hans sønn Jesus Kristus er grunnmuren i troen (Ibid, s. 27). Bibelen står for dem fram som Jehovas ord og er feilfri, harmonisk og pålitelig, også i historisk og naturvitenskapelig perspektiv. Medlemmene er derfor det vi kaller biblisister eller fundamentalister, og leser hele Bibelen bokstavelig (Ibid, s. 69). Vitnenes tolkning av Bibelen har blant annet resultert i at de avviser blodoverføring, militærtjeneste, høytidsmarkering og politisk deltakelse. Det praktiseres voksendåp, og dømte medlemmer kan utstøtes fra trossamfunnet. For troende som tar dette på alvor, behandles de utstøtte som ikke-eksisterende (“Jehovas vitner - tro” 2014).

Jehovas vitner lærer at Harmageddon – “dommedagen” – vil inntreffe. Vitnene er overbevist om at de som Guds utvalgte folk vil bli ”spart”, og ikke blir utslettet under Harmageddon. De som ikke er “rettroende” blir ikke frelst og vil dermed dø. Likevel er det ikke en garanti for at et medlem av Jehovas vitner vil få komme til Paradis – en må følge retningslinjene for å komme dit (Kringlebotn 2009, s 75-76). Bønn, personlig bibelstudium, aktiv møtedeltagelse, og misjoneringsarbeid er noen krav (“Jehovas vitner - FAQ” 2014).

2.2 Organisering og medlemmer

Jehovas vitner er med sine 8,2 millioner medlemmer et verdensomfattende trossamfunn (“Jehovas vitner” 2016). Organisasjonen har en teokratisk og hierarkisk oppbygning. Vitnene mener at oppbygningen er utformet etter urkirken, der Gud står opphøyet som øverste leder. Organisasjonen ledes internasjonalt av Det styrende råd som har hovedkontor i Brooklyn, New York (Kringlebotn 2009, s. 32). Vitnene samles også i forskjellige lokalmenigheter, og det er omtrent 12 130 medlemmer fordelt over hele Norge (SSB 2014). Hver lokalmenighet har et eget eldsteråd som består av en gruppe menn som skal sørge for at bestemmelser fra Det styrende råd blir fulgt opp. Sammen har de som oppgave å vurdere samvittighetsaker hvor det er tvil om medlemmer har brutt retningslinjene (Kringlebotn 2009, s. 32-33).

3. Teori

3.1 Fellesskap i subkulturer

Hva er egentlig et fellesskap? “Felles” er opprinnelig genitiv av felle, av norrønt “félagi”: en person som en har eller gjør noe sammen med (Caprona 2013, s. 800). Et fellesskap oppstår når en gruppe mennesker har eller gjør noe sammen. I enhver subkultur er fellesskap fundamentalt for opprettholdelsen av subkulturen. Subkulturer kjennetegnes ved at levemåte, adferd og skikker tydelig skiller seg fra det omliggende samfunnet. Samtidig er deltakerne i subkulturen også deltakere i majoritetskulturen, og inngår på denne måten i samfunnet rundt (Johnsen 2016a, s.17). Vi vil nå presentere to forskjellige teorier som omhandler fellesskap i religiøse subkulturer. Den første er en sosialiseringsteori som begrunnelse for religiøsitet, og den andre begrunner valget av religion i en søken etter mening og tilhørighet.

I sosialiseringsteorien er hovedtanken at mennesker tenker og handler på bestemte måter fordi vi har vent oss til det gjennom en langvarig og gradvis oppdragelse (Johnsen 2016b, s.1). Mennesker blir særlig påvirket av primærsosialiseringen – som består av familie og andre nærmeste. Sosialiseringsteorien gjør seg tydelig gjeldende i religiøse subkulturer. Dette blir klart når vi tar i betraktning at religiøse subkulturer ofte er generasjonsbaserte og preget av sosiosentrisme. I en sosiosentrisk kultur vil felles normer og verdier stå i sentrum, og på denne måten blir det viktig å ivareta kulturens fellesskap. Et individ er først og fremst medlem av en gruppe, og står ikke fram som et individualistisk enkeltmenneske. På denne måten ser vi at en sosiosentrisk tenkemåte kan være med å støtte opp om sosialiseringsteorien som begrunnelse for religiøsitet (Johnsen 2016b, s.1).

Den andre teorien handler om et ønske om å oppleve tilhørighet og mening, og begrunner valget av religion ut ifra dette. En slik teori vil i motsetning til sosialiseringsteorien kritisere synet på mennesket som automatiske responsmaskiner – styrt blant annet av de nærmeste sosialiseringssaktørene (Johnsen, 2016b, s.1). Mennesker er tenkende vesener som handler ut ifra fri vilje. Tilhengere av denne teorien vil da også se på valget av religion som et fritt valg.

3.2 Sosial kontroll i tradisjonelle samfunn

Hva kjennetegner tradisjonelle samfunn? For det første vil felles normer og verdier stå i sentrum, og på denne måten ser vi at sosiosentrismen er et sentralt trekk (Dalen & Eriksen 2012, s. 108). For det andre domineres samfunnet av mytisk tenkning, med Gud som øverste instans. Gud velger ut mennesker til å lede samfunnet, og fra dette vokser et hierarkisk samfunn fram. Kritik mot ledere kan bli sett på som å kritisere Gud selv. I et slik samfunn vil

moderne verdier som individualisme, tanke- og ytringsfrihet ofte bli nedprioritert eller tabubelagt. Disse holdningene kan settes opp som en motsetning til majoritetskulturen i Norge, hvor det å snakke om uenigheter er en sentral verdi for å bevare demokratiet.

Som følge av den sosiosentriske tankegangen er det helt avgjørende for medlemmer i tradisjonelle samfunn å forhindre sosial oppløsning. Sosial oppløsning kan defineres som en manglende fellesskapsfølelse i samfunnet (Johnsen 2016b, s.1). I alle samfunn blir det tatt i bruk forskjellige uformelle sanksjoner – reaksjoner fra medmennesker – nettopp for å bevare fellesskapet fra sosial oppløsning. Eksempler på dette kan være avvisning og utestengelse i sosiale sammenhenger. Det kan også bli tatt i bruk mer formelle sanksjoner, hvor konsekvensene av normbrudd er skrevet ned som en del av samfunnets retningslinjer. Et eksempel på formelle sanksjoner innen en religiøs subkultur er formell utstøtelse.

På grunn av den hierarkiske oppbygningen i tradisjonelle samfunn, vil ikke maktfordelingsprinsippet gjøre seg gjeldende. Samfunnsmedlemmenes selvråderett vil i slike tilfeller ofte være innskrenket. Medlemmene av tradisjonelle samfunn står dermed særlig utsatt for å bli utnyttet ved bruk av sosial kontroll. Sosial kontroll kan defineres som “anvendelse av sanksjoner for å påvirke atferd” (Westersjø & Andreassen 2007, s. 22). Bruk av sosial kontroll kan knyttes opp mot maktbegrepet, som ifølge sosiologen Max Weber kan defineres slik: “Makt betegner enhver sjanse til å gjennomføre sin vilje innenfor en sosial relasjon, også på tross av motstand, uansett hva denne sjansen beror på.” (Englestad, 2014). På den andre siden vil andre tenke at et demokratisk samfunn styrt av mennesker – og ikke Gud – er mer utsatt for å bli utnyttet.

4. Metode

4.1 Introduksjon av metode

I dette prosjektet har vi valgt å ta i bruk kvalitativ metode ved å utføre dybdeintervju. Dette var i hovedsak fordi vi ønsket å ha mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål, og til å bruke tilfredsstillende tid på hver informant. På denne måten opplevde vi at vi fikk et godt grunnlag for å forstå hver enkelt informants personlige opplevelse. En ulempe med den valgte metoden var at vi hadde forholdsvis begrenset tid til å intervjuet veldig mange. Dermed kan vi si at forskningsrapporten vår ikke viser et helt representativt bilde av fellesskapet i Jehovas vitner.

4.2 Objektivitet og kulturfilter

Vårt ønske med dette prosjektet har vært å tilnærme oss informantene på en så objektiv måte som mulig. Dette lot seg gjøre da ingen av oss hadde erfaring med trossamfunnet fra før av. Likevel kan vårt utenfraperspektiv på religionen ha gått på bekostning av vår objektivitet. Vi vet at full objektivitet ikke er mulig, da vårt kulturfilter alltid vil prege oss. For eksempel vil utenfraperspektivet sette oss i en posisjon hvor vi har vanskeligheter for å forstå informantenes lære og opplevelse av det hellige (Kvamme & Lindhardt 2008, s. 19). Det vil også alltid være en intervju effekt i kvalitativ metode, hvor vi som forskere påvirker informantene. Dette var noe vi var fullt klar over under prosessen, og som vi har forsøkt å forhindre ved å holde oss så nøytrale som mulig.

4.3 Anonymitet og kjønn

Med forskningsetikk i tankene har vi skrevet et samtykkeskjema som vi delte ut til alle informantene. Samtykkeskjemaet sikrer blant annet informantenes anonymitet og frivillighet til å når som helst kunne trekke seg fra prosjektet (Se vedlegg nr. 2). Vi vil også gjøre oppmerksom på at vi noen steder i rapporten har modifisert direkte sitat i form av at vi har valgt å forandre ord eller ordstillinger som kan avsløre dialekt, eller annen form for mer personlig språkbruk. Vi ønsker selvsagt ikke at informantenes identitet skal bli avslørt på grunn av språkbruken. Dette har ikke gått på bekostning av sitatenes innhold, betydning eller mulig tolkningsforståelse.

Av hensyn til anonymitet, har vi i denne rapporten valgt å kun ta i bruk kjønnsnøytrale navn, i tillegg til det kjønnsnøytrale pronomenet "hen". Informantenes kjønn kunne blitt viktig å ha med, dersom vi hadde valgt å forske på kjønn i Jehovas Vitner. Omsider kom vi fram til at vi måtte avgrense rapporten vår, og har utelukket alle problemstillinger om kjønn. Derfor kan vi trygt bruke kjønnsnøytrale navn og pronomen uten at det har noen effekt på forskningsrapporten.

5. Forskningsprosessen

5.1 Introduksjon av informantene

Vi utførte to dybdeintervju, samt ett gruppeintervju med tre personer. (Se vedlegg nr. 1 for oversikt over informantene). Vi startet med å kontakte et nåværende medlem av Jehovas vitner – Benni. Opprinnelig ønsket vi å utføre et dybdeintervju med Benni, men opplevde at hen foretrakk å ta med seg to andre medlemmer fra Jehovas vitner: Alex og Toni. Vi ønsket

ikke å miste en informant, så vi sa oss enige. Tonen gjennom intervjuet var optimistisk, og informantene framstod som både glade og engasjerte.

Noen dager senere intervjuet vi Janne, et tidligere medlem av Jehovas vitner. I dette intervjuet var det et mer personlig preg over møtet, noe som sannsynligvis henger sammen med at det var en sterk historie som ble formidlet. Det var først nå vi opplevde at vår objektivitet ble satt på prøve; Janne fortalte om tema som utstøtelse, hjernevasking og indoktrinering, og problemer med psykisk helse. Hen hadde også opplevd å bli stilt ovenfor det etiske spørsmålet angående blodoverføring. Dette gjorde særlig inntrykk fordi det innbar et spørsmål om liv og død. Av hensyn til anonymitet vil vi ikke gå nærmere inn på temaet blodoverføring.

Deretter utførte vi et dybdeintervju med det tidligere medlemmet Kim. I likhet med intervjuet med Janne, opplevde vi å bli følelsesmessig berørt. Vi fikk bekreftet mye av det vi hadde hørt fra før, og mye som ble sagt underbygget Jannes opplevelser og fortellinger. Begge hadde opplevd å bli stilt utenfor et sterkt fellesskap – de hadde opplevd å bli utstøtt. Kim la særlig vekt på maktstrukturer innad i trossamfunnet, noe som skilte seg fra intervjuet med Janne. Dette gjorde at vi ønsket å fokusere mer på bruk av makt videre i oppgaven. Vi opplevde her en snøballeffekt, hvor Kim åpnet øynene våre for et nytt tema som vi valgte å bygge videre på og inkludere i vår rapport (Se kap. 6.9).

5.2 Utfordring underveis

En utfordring var at informantene kom fra forskjellige lokalmenigheter, og hadde altså ikke opplevd akkurat det *samme* sosiale fellesskapet. Vi skjønner at rammene rundt fellesskapet kan være veldig forskjellig fra sted til sted. Vi kunne prøvd å begrense informantene til mennesker fra samme lokalmenighet, men ulempen med dette er at det ville vært vanskelig å få kontakt med nok informanter fra bare én lokalmenighet. Det ville også vært krevende med tanke på å klare å holde alle anonyme.

I kapittel 2.2 har vi skrevet om Jehovas vitner som organisasjon, med Det styrende råd som moralske ledere. Vitnene framstår som temmelig likesinnet på tvers av lokalmenigheter; alle lokalmenigheter har tross alt den samme kristne troen og de samme retningslinjene. Organisasjonens teokratiske oppbygning avskriver delvis utfordringen med at våre informanter kommer fra forskjellige lokalmenigheter. Likevel vil det selvfølgelig være en forskjell på enkeltindividene som utgjør lokalmenighetene, og dette viser seg også i informantenes uttalelser. Informantene har opplevd svært forskjellige ting fra ulike enkeltpersoner fra menighetene de tilhører, noe som også selvsagt har preget deres syn på

organisasjonen og fellesskapet. Vi har tatt høyde for dette i analysen, og har ikke antatt at fellesskapet er likt overalt.

6. Presentasjon og analyse av resultater

6.1 Hverdagen i Jehovas vitner – Et aktivt miljø

Vi valgte å åpne alle intervjuene med å spørre om i hvilken grad medlemskapet i trossamfunnet påvirket deres ukentlige rutiner. Et likhetstrekk vi fant hos både medlemmer og tidligere medlemmer, var at de samlet seg med andre vitner flere ganger i uken. De deltok aktivt på møter, og i tillegg fortalte alle om aktiv misjonering. Dette preget hverdagen deres i stor grad. Her forteller Alex, et nåværende medlem, om viktigheten av det å forkynne:

Vi er også kanskje kjent for å gå fra dør-til-dør - gå og forkynne. Det er noe vi ser på som det viktigste oppdraget vi har fått. Det var noe Jesus befalte til alle disiplene. I forbindelse med det samles vi ofte før vi går ut, vi har minimøter. Vi samles egentlig hver dag, nesten. - Alex

Vi var nysgjerrige på hvordan en slik felles samlings- og misjonsplattform preget fellesskapet innad. Toni, et aktivt medlem i Jehovas vitner, fortalte oss om hvordan de felles verdiene medlemmene deler er med på å forme fellesskapet:

Det som er viktig for oss, er viktig for de andre også. Hvorenn vi reiser, så treffer vi folk som har de samme verdiene. Da har vi det fellesskapet - du føler at du kjenner dem fordi de har de samme verdiene som deg. - Toni

6.2 Forutsetning for et internasjonalt og lokalt fellesskap

I sitatet ovenfor ser vi at felles verdier ligger til grunn for skapelsen og ivaretagelsen av fellesskapet. Det kommer her tydelig fram at Jehovas vitner er en subkultur som er preget av sosiosentrisme. Vi ser også at Toni forteller om et internasjonalt fellesskap; Hen opplever at hen allerede kjenner mennesker som egentlig er fremmede – nettopp fordi de har de samme verdiene. Videre sier Toni: “For oss, hvis du reiser til Sverige, vil de svare på akkurat det samme som jeg ville svart på her. Det er akkurat det samme budskapet der som i Kina, som i Filippinene.” Det blir her tydelig at medlemmene ikke bare vektlegger grunnleggende like verdier, men også *like meninger* som en forutsetning for å forhindre sosial oppløsning. Videre var alle informantene enige i at det er viktig å ha like meninger og å tro på det samme. Da vi snakket om uenigheter innad i kirkesamfunn, presiserte Alex at: “Ting fungerer jo ikke om det er mye konflikter, og om folk er uenige”, og Benni la til:

Det går så godt fordi alle følger samme bok. Det er ikke slik at noen i Kina, eller et annet land, følger sine egne meninger. Hvis alle hadde hatt sine egne meninger, hadde det bare blitt masse forskjellige meninger, og vi hadde ikke hatt noe fellesskap.

6.3 Gruppedynamikk

Som tidligere nevnt var Benni tydelig på at hen ønsket å gjennomføre intervjuet sammen med to andre medlemmer. Dette var særlig interessant fordi informantene framstod såpass enige i alt. Var det slik at Benni tok med seg flere medlemmer slik at de *sammen* kunne få fram organisasjonens budskap, istedenfor Bennis personlige meninger? Det er mye som kan tyde på dette. Vi så mange nikk og lyder som uttrykte enighet i alt som ble sagt.

Her kan det også snakkes om en intervju effekt, hvor vi må huske på at informanter i et gruppeintervju naturligvis vil påvirke hverandre. Det kunne vært en fordel å utføre dybdeintervju med én person for å eliminere intervju effekten mellom medlemmene, men dette lot seg som tidligere nevnt ikke gjøres. Informantenes enigheter kan også forklares med at de følger den samme tolkningen av Bibelen i regi av Det styrende råd. Vi opplevde at de samstemte svarene de kom fram til seg imellom, underbygde det at de alle delte samme tro og hadde like meninger. Denne delen av fellesskapet hadde vi ikke fått like mye innblikk i dersom vi ikke hadde hatt gruppeintervju.

6.4 Ivaretagelsen av det gamle

Lik tro og like meninger fortsatte å gjøre seg gjeldende gjennom hele intervjuet. Toni snakket om splittelse – også kalt sosial oppløsning – som en negativ konsekvens av forskjellige meninger:

Hvis du går i et bedehus eller en kirke, er det ofte veldig forskjellig: Alle har sin tolkning, alle har sin måte å praktisere religionen sin på. På tross av at hovedgrunnen er en del av en religion som var før i tiden. Det blir splittet, splittet, splittet...

Toni gikk også med dette utsagnet tilbake til religionens opprinnelse, og viser til at kristne bør se tilbake på hvordan religionen var før i tiden. Vi ser her en typisk tradisjonalistisk holdning, hvor ivaretagelse av det gamle står sentralt. Gjennom intervjuet ble det tydelig at retningslinjene i det tradisjonelle samfunnet gav stor trygghet for medlemmene. Vi tenker at det moderne storsamfunnet på denne måten kan framstå som lite ønskelig. Her forteller Alex om hvordan hen opplever verden utenfor Jehovas vitner:

Folk er så usikre. [...] Folk vet ikke hvordan de skal oppføre seg, og forholde seg til andre. Normer har endret seg veldig de siste årene. "Alt er jo greit." Jeg tror folk er ganske forvirret rundt omkring. Det har aldri vært så høye tall på folk som har droppa ut av skolen. Vi føler jo at [det vi har] er en trygghet. Vi ser jo at det er bra leveråd som kommer fram i Bibelen.

Alex forteller om en rask endring av normer i verden, noe som står i kontrast til tryggheten hen opplever i Jehovas vitner. Vi ser et tankemønster som er preget av en tro på at dersom mennesker ikke har klare retningslinjer og normer, har menneskene heller ikke trygghet.

Disse retningslinjene og normene er fastlagt av Jehova selv, og den teokratiske og hierarkiske oppbygningen er med på å forsterke trygghetsfølelsen for medlemmene. Følgelig uttrykte Alex klar skepsis til den moderne, demokratiske styreform. Dette begrunnet hen slik: “Vi ser i dag at de har prøvd masse forskjellige styreformer, blant annet demokrati. Det har jo ikke blitt fred i verden ennå, så lenge folk har prøvd å styre.” Videre framstår det som at medlemmene vektlegger det å lære fra tidligere generasjoner foran både tidsånd og framskritt:

Vi ser på fellesskapet som en viktig del av troen. I gammel tid samlet de første kristne seg og hadde møter. Vi ser på det som et mønster som Gud har valgt for at vi skal få bibelsk opplæring. [...] Det har vært menigheter til alle tider - det er jo en grunn for det. Vi lærer mye av det. - Alex

6.5 Hvordan beskriver informantene fellesskapet?

Med forskjellige ord sa alle informantene seg enige i at fellesskapet i Jehovas vitner er preget av tradisjonisme og ivaretagelsen av det gamle. De sa seg også enige i at fellesskapet kan beskrives som sterkt. Da de nåværende medlemmene skulle beskrive fellesskapet brukte de ord som trygt, kjærlig, knyttende og gøy. Det ble også beskrevet som noe som gav dem lykke og glede. Samtidig så de på det som oppmuntrende å være vitne til at andre tror på det samme. De tidligere medlemmene fokuserte derimot på at de følte en mangel på samhold og fellesskap da de ble utstøtt, eller “skjøvet ut i kulden.” Om dette sa Janne, et tidligere medlem, at: “Det er der jeg mener at fellesskapet stopper. I følge deres regler – så lenge du ikke gjør slik som de mener er riktig – hiver de deg ut. Da er du ikke god nok.”

6.6 Hvorfor blir noen “skjøvet ut i kulden?”

Det var først da vi i større grad forstod hvor viktig både tradisjonisme og særlig *like meninger* innenfor fellesskapet var for medlemmene, at vi forstod *hvorfor* Jehovas vitner praktiserer utstøttelse; medlemmene er redd for at forskjellige verdier og meninger skal føre til sosial oppløsning. Når fellesskapet er basert på at alle skal mene det samme, blir det heller ikke rom for det individuelle og refleksive mennesket.

Formelt er praktisering av utstøttelse grunnet i bibelske prinsipp. (“Jehovas vitner - FAQ” 2014). Utstøttelsen er blant annet basert på 1. Kor 5.11:

Det jeg mente, var at dere ikke skal omgås en som går for å være en kristen bror, men lever i hor eller er pengegrisk, dyrker avguder, er en spotter, en drukkenbolt eller en ransmann. Et slikt menneske skal dere heller ikke spise sammen med. (Bibel.no 2011).

Dersom et vitne har gjennomgått voksendåpen, vil vedkommende regnes for å være en “kristen bror”. Bryter et døpt medlem retningslinjene, er da dette grunnlag for å bli utstøtt. Utstøttelsen blir også begrunnet i 1. Kor 5.6: [...] Vet dere ikke at litt surdeig gjennomsyrer

hele deigen”, Her er denne surdeigen et syndig medlem, eller et medlem som ikke opptrer i henhold til Jehovas vitners lære. Praktisering av utstøtelse handler i stor grad om å bevare menigheten fra “synd”, eller slik som Alex formulerte det: “Det er av kjærlighet til fellesskapet, for å holde det reint, og holde det beskytta.” Videre begrunner hen også utstøtelsen i at det er det beste for individet som blir utstøtt:

Det er også for å holde de [utstøtte] beskyttet, for da kan de kanskje skjønne at “nå har jeg gjort noe som er veldig dumt.” Det er kanskje ikke så lett å se før de har kommet litt på avstand. Kanskje de da kan se hva greia er. Også er det folk som velger å komme tilbake!

Her ser vi igjen at individets selvråderett blir nedvurdert ved hjelp av en sosiosentrisk tankegang. Den overordnede “sannheten” om Jehova stiller seg over moderne verdier. Alex snakker også i dette sitatet om at folk kan angre, og komme tilbake til Jehovas vitner. Janne mener at det nettopp er det sterke fellesskapet som er grunnen til at mange velger å komme tilbake til trossamfunnet:

Det er mange som går tilbake igjen, du vil ikke tro det. De takler ikke tilværelsen uten familien og fellesskapet i Jehovas vitner. Det å bli avvist er det verste et menneske kan oppleve. Det er naturlig at så mange går tilbake i Jehovas vitner. Det er ikke på grunn av Jehova, og at Harmageddon kommer, men det er på grunn av fellesskapet.

Når det er sagt, uttrykte Janne ingen personlige ønsker om å komme tilbake til Jehovas vitner. Det hadde hen for mange negative erfaringer til å gjøre (Se kap. 6.7-9). Janne fortalte også om da hen ble utstøtt: “Jeg mistet alt. Jeg mistet familien min, foreldrene, vennene mine, søsken, alle kjente. Jeg var på nikk med naboen. Det var det eneste.” Å bli avvist på denne måten er noe Janne problematiserte, og kritikken mot Jehovas vitner er ikke noe hen står alene om. Det tidligere medlemmet Kim sa blant annet: “Hvis du ofrer din egen familie, ditt eget kjøtt og blod, for en trosretning, da tror jeg at du er syk.” Gjennom intervjuene kom det tydelig fram at både Janne og Kim mente at praktiseringen av utstøtelse ikke er noe som kan rettferdiggjøres på bakgrunn av bibelvers. De uttrykte begge en kritisk holdning til bokstavelig tolkning av Bibelen.

Videre vil vi vise til enda et sitat som underbygger vår teori om at praktisering av utstøtelse foregår for å forhindre sosial oppløsning:

Hvis de ikke hadde blitt utelukka, ville de kanskje prøvd å få med seg andre på deres tanker. Tenk hvis de hadde startet en ny mini-religion på deres vis. Tenk hvis de kanskje hadde en idé som er bedre enn Bibelen! Kanskje de ville få andre med på det, eller få andre til å gjøre ting som er galt. - Toni

Denne begrunnelsen vil vi påstå at dreier seg om å ivareta fellesskapet og troen i Jehovas vitner. Sitatet kan også tyde på at det kan være store formelle og uformelle sanksjoner i

forbindelse med nye tanker og nye idéer. Dette fører oss videre til et nytt tema, som handler om i hvor stor grad medlemmer har frihet, og i hvor stor grad de er presset inn i religionen.

6.7 Fri vilje eller tvang?

Vil et individ som er vokst opp i Jehovas vitner forbli i trossamfunnet på grunn av påvirkningen fra primærsosialiseringen? Dette er et interessant spørsmål med tanke på sosialiseringsteorien som begrunnelse av religion. Alle våre informanter hadde sterke meninger angående om medlemskapet er et “fritt valg” eller ei. Medlemmene av Jehovas vitner var overbevist om at man selvstendig tar valget om å bli medlem. Toni, Alex, og Benni så på religionen som en mer personlig form for søken etter mening og tilhørighet. (Se teoridel, kap 3.1). Spesielt Toni var veldig klar på dette og sa blant annet:

Det er mange som tror at mange blir Jehovas vitner bare fordi foreldrene blir det. Men det er jo et valg du må ta selv. I Den norske kirke blir du født inn i en religion, også må du velge når du blir voksen å trekke deg ut fra den religionen. Men hos oss tar foreldrene deg kanskje med og lærer deg opp, men det er jo du som må velge om du skal gjøre det. Det går ikke an å si at “Ja, jeg skal være et Jehovas vitner - men jeg vil ikke!” - eller at foreldrene presser deg. - Toni

Alex var enig, og uttalte seg også: “Alle har jo fri vilje, som det heter. Folk velger selv om de vil bli et Jehovas Vitne.” Toni, Alex og Benni begrunnet dette frie valget i utførelsen av voksendåp i Jehovas vitner. Når et vitne døper seg, skal det være på eget initiativ og etter egen refleksjon, i en alder som passer individet. Man skal i teorien ikke bli presset til det.

Alle informantene vi intervjuet ble døpt i forholdsvis ung alder; de dømte seg i en alder mellom tolv og atten år. Kim og Janne beskrev situasjonen rundt medlemskap og “valget” om å bli døpt veldig annerledes enn det Toni gjorde. “Hjernevasket” og “indoktrinering” var ord som begge brukte flittig. Janne sa blant annet: “Jeg er jo født og oppvokst i Jehovas vitner. Så når du er så involvert som dette, blir du på en måte hjernevasket. Du blir så indoktrinert.” Kim uttalte seg på lignende måte: “Det [gjennomførelsen av troen] handler om tvang og indoktrinering og hjernevasking. Men da jeg var liten, da så jeg jo ikke det.”

Kim fortalte at da hen dømte seg var hen helt overbevist om læren, og begrunnet dette i at påvirkningen fra den nærmeste familien stod sterkt. Først i etterkant forstod hen hvor stor påvirkningen hadde vært. Hen sa blant annet dette:

Tenk hvis dere hadde gått på skolen og lært om - ett eller annet - mandag, tirsdag, onsdag, torsdag, lørdag, søndag. [...] Da får dere ikke tid til egne tanker. Dere får ikke tenke selv. Dere går i det samme - med mer og mer påfyll. - Kim

6.8 Fundamentalisme og hersketeknikker

Som beskrevet i kapittel 2.1 er Jehovas vitner et fundamentalistisk trossamfunn som tolker bibelen bokstavelig. En fundamentalist opererer med store antatte sannheter om frelse og synd, paradiset og død. Vi tenker at foreldre vil ønske barna sine det beste – og man ønsker at barna skal gjøre det som trengs for å ikke “gå i fortapelse.” På denne måten kan barna også bli holdt borte fra alternative verdensforståelser. En konsekvens av å operere med disse store antatte sannhetene, kan være at det er kortere vei til bruk av sosial kontroll i form av spill på følelser.

Et eksempel på sosial kontroll er uteblivelse av diskusjon og frihet til alternative meninger rundt sensitive spørsmål. Et annet eksempel er spill på skyld og skam, slik at individet opplever dårlig samvittighet om hen ikke følger eller sier seg enig i etablerte sannheter eller retningslinjer. Dette kan føre til prestasjonspress og enorme krav. Begge disse eksemplene kan bli betegnet som hersketeknikker. Her snakker Janne om sine erfaringer med sosial kontroll:

Det var mye jeg kunne være uenig i - tenkte at dette kunne ikke være helt riktig? Men samtidig fikk jeg med en gang dårlig samvittighet for at jeg hadde disse tankene. Jeg måtte følge det som var reglene.

Det er et veldig press på å være perfekt - hele tiden. Og dette med at Jehova, Han kunne se tankene dine hele tiden, så hvis du tenkte noe galt fikk du dårlig samvittighet.

Disse formene for sosial kontroll kan også vise seg når foreldre i Jehovas vitner ønsker å forhindre barn og unge fra å ta høyere utdanning. Frarådelse av utdanning kan være med på å holde mennesker borte fra alternative verdensforståelser, og kan bidra til uteblivelsen av diskusjon og frihet til alternative meninger. Kim og Janne hadde begge mye å si om dette temaet. Janne ville egentlig videreutdanne seg etter egne ønsker, men det var ikke et alternativ ettersom det allerede var bestemt at Janne skulle “gå på bibelskole”. Kim har en lignende fortelling om skolegang:

Da jeg var innenfor ble jeg "oppmuntret" til å ikke ta utdanning ut over vanlig grunnskole, i hvert fall ikke akademisk. “Det var jo bare bortkastet, da det viktigste var å forkynne Jehovas budskap”. Harmageddon var jo like rundt hjørnet, så en lang utdannelse var bortkastet. [...] Jeg har en følelse av at de fleste i Jehovas vitner går for en kort yrkesrettet utdanning. [Det er] utrolig mange vinduspussere blant Jehovas vitner.

“Sannheten” om Harmageddon – som skiller mennesker mellom evig død og paradiset – kan også bli sett på som bruk av hersketeknikk i seg selv. Dette fordi det kan skape frykt og virke truende. I eksemplene nedenfor kan vi se at både Janne og Kim forteller om konsekvensene av å høre stadig påminnelser om at Harmageddon var rett rundt hjørnet da de var barn:

Jeg tror jeg hadde mareritt om Harmageddon i ti år etter jeg gikk ut. Jeg våknet opp på natten, livredd for at nå dør jeg. Nå dør jeg. - Kim

Fremdeles kan jeg ha mareritt om Harmageddon, barna mine er borte, døde. Så noe inni meg er fremdeles hjernevaska og ødelagt. - Janne

Jehovas vitner vil ikke nødvendigvis selv oppfatte forkynnelsen om Harmageddon som bruk av hersketeknikk, men heller som en del av deres epistemologi – deres verdensforståelse. Historien om Harmageddon er en realitet, og det er den overordnende sannheten i deres øyne. Derfor blir det for dem viktig å advare både barn og voksne om Harmageddon.

Janne forteller om enda en form for sosial kontroll ved å fortelle oss om en metafor (båtmetafor) som ifølge hen ofte brukes innen Jehovas vitner:

Det de [Jehovas vitner] mener, er at du har en båt. Og på båten må det være en kaptein som styrer alt, ellers hadde det vært kaos. De sier det rett ut egentlig, at man ikke får lov til å ha egne meninger. Du må tro på det de sier og skriver. Du må føye deg i alt det. Det er de som veileder deg. Du har egentlig ikke lov til å ha en egen identitet med egne tanker og meninger om alt.

Igjen ser vi at like meninger framstår som en forutsetning for ivaretagelsen av fellesskapet. Sosial kontroll kan komme til uttrykk i hvordan medlemmene korrigerer hverandre, slik at ikke hele gruppen skal måtte lide som følge av enkeltes feilsteg. Dette kan betegnes som enda et sosiosentrisk trekk. Dynamikken i gruppeintervjuet vi utførte var også interessant, med tanke på deres urokkelige enigheter. I Jannes sitat ser vi at dette får en undertrykkende og begrensende konsekvens for individets menings-, tanke- og ytringsfrihet.

Begrenset meningsfrihet trenger ikke nødvendigvis å være et problem for et enkeltindivid som opplever at hen er enig i det som er vedtatt. Vi opplevde ikke at dette var noe som de nåværende vitnene så på som en begrensning. Tvert imot var deres like meninger noe som bandt dem sammen, og det resulterte i et positivt fellesskap. Problemet oppstår først når man er uenig i det vedtatte – slik som Janne og Kim er.

6.9 Sekterisk bruk av makt?

Da vi spurte Janne om tilknytningen hen hadde til Jehovas vitner, sa hen dette: “Det var liksom livet. Det var liksom oss mot verden, på en måte. Alt utenfor Jehovas vitner forsvinner. Det er sekter. Samholdet er så sterkt.” Janne beskrev begrepet “sekt” i forbindelse med Jehovas vitner som noe isolert og lukket, preget av skepsis til samfunnet rundt. Da Kim snakket om sektbegrepet, knyttet hen dette opp mot maktbegrepet: “Det er ikke en religion, det er en sekt. Det handler om makt”. Hen var klar på at i et samfunn behøves kompetente ledere, og hen understrekte at slik kompetanse når man gjennom utdanning og forskning. Et

slikt samfunn vil da stå i kontrast til et tradisjonelt samfunn hvor “Gud” sitter med enerådighet, og Gud videre “utpeker” de eldste. Kim sa blant annet:

De som blir besatt av makt, de får den makten. Og de trenger ikke ha vett til det. Hvis du blir politi i Norge, så må du gjennom en utdanning og en prosess for å få den makten. I Jehovas vitner trenger du ikke det. Og det er det jeg synes er mest skremmende.

Kim viser her en tankegang som i stor grad samsvarer med det moderne norske samfunnets; hen la blant annet vekt på verdier slik som spesialisert utdanning, forskning, fordeling av makt, og demokrati. Kim kritiserte ikke bare hvem som kan få makten, men også måten makten blir misbrukt på. Hen kritiserte blant annet hvordan de eldste benytter seg av forskjellige sanksjoner. Dette gjør de ved at de tar seg til rette i privatlivet til folk ved å kontrollere at medlemmene holder seg til de vedtatte retningslinjene. Kim hadde selv opplevd at de eldste kom på døren hjemme flere ganger med intensjon om å kontrollere hens handlinger.

Janne kommenterte sin skepsis til makthierarkiet i Jehovas vitner da det var snakk om at all litteratur kommer fra Det styrende råd i Brooklyn. Hen henviser her til at få personer sitter med enorm makt som lett kan utnyttes: “De mener de er utvalgt. Skal forholde seg til alt som blir skrevet. De lever jo som de vil, tolker Bibelen slik de vil.” Janne kritiserte også misbruken av makten, da særlig når det kommer til kontrollering av medlemmenes valg om å motta blodoverføring i kritiske situasjoner. Hen kritiserte spesielt bruken av makt ved å koble dem opp mot hersketeknikkene vi har skrevet om tidligere i rapporten. Iblant dem var uteblivelse av diskusjon rundt sensitive spørsmål, spill på skyld og skam, og sterkt prestasjonspress.

Benni, Alex og Toni la derimot ikke vekt på maktbegrepet da de beskrev oppbygningen i organisasjonen. Alex forklarte det slik: “Ting må jo være organisert. De eldste er ordstyrere. Det er jo ikke slik at vi ser mer opp til de enn andre – men de har ledelsen i menighetene. Det er de som organiserer.” Medlemmene viste ingen mistro til de som satt med makten. De var derimot enige i retningslinjene, og kritiserte heller ikke at lederne utførte sanksjoner ved brudd av disse. Toni var også klar på hvem det egentlig er som styrer trossamfunnet: “Det er ikke deres meninger, det er Bibelen som skal komme fram.”, samt: “Alle ber mye om at de [de eldste] skal ta rett beslutning ut i fra Bibelen. Fordi Jesus er over menigheten. Det er Han som styrer menigheten.” Med disse sitatene i minnet blir det forståelig at de nåværende medlemmene ikke vil fokusere på misbruk av makt: Det ville være å kritisere den allmektige Jehova selv.

7. Konklusjon

Avslutningsvis vil vi i korte trekk forsøke å oppsummere våre funn, og svare på problemstillingen. Den lød som følger: 1. Hvordan vurderer medlemmer i Jehovas vitner et eventuelt fellesskap i trossamfunnet? 2. Hvordan vurderer mennesker som har forlatt Jehovas vitner et eventuelt fellesskap i trossamfunnet? 3. Finnes det samsvar mellom de tidligere og de nåværende medlemmenes vurdering?

1. De nåværende medlemmene av Jehovas vitner så på fellesskapet innad som *kjærlig og knyttende*, og la særlig vekt på det internasjonale fellesskapet de opplever med medlemmer fra andre steder og land. Samværet med andre medlemmer ble beskrevet som *gøy*, i tillegg til at det oppmuntret dem til troen. Noe av det mest interessante vi oppdaget i vårt prosjekt, var medlemmenes urokkelige tro på at like meninger danner grunnlaget for fellesskap. De verdsatte især tryggheten som ivaretas i det tradisjonelle fellesskapet, hvor normene og retningslinjene allerede er fastsatt og vedtatt. Forskjellige meninger ville derimot føre til splittelse og sosial oppløsning. Tradisjonene og religionen var grunnmuren i deres idealsamfunn – et hierarkisk samfunn med Jehova på topp. På tross av den hierarkiske oppbygningen var de klare på at et individ fritt velger om vedkommende skal melde seg inn i Jehovas vitner; dét skal man ikke bli presset til.

2. De tidligere medlemmene av Jehovas vitner satt i motsetning til de nåværende medlemmene pris på friheten utenfor Jehovas vitner – i det moderne samfunnet. Da Janne og Kim skulle beskrive fellesskapet, brukte de ord som *isolert* og *lukka*, og preget av et press til å være perfekt. De så begge på den hierarkiske maktstrukturen i Jehovas vitner som svært problematisk – og trakk inn tema som hjernevasking, indoktrinering og maktmisbruk. Janne og Kim var også kritiske til at det inkluderende fellesskapet stoppet opp når et medlem ikke lenger ble regnet som “god nok” i organisasjonens øyne. Begge informantene har opplevd sterke negative konsekvenser som følge av sitt medlemskap i Jehovas vitner. De har derav erfart å bli adskilt fra familie og venner, og har opplevd gjentatte mareritt om Harmageddon. Disse negative opplevelsene gjenspeilte seg også tydelig i forholdet de har til fellesskapet i ettertid.

3. Ved å ha forsket på fellesskapet i Jehovas vitner har vi fått innsikt i et trossamfunn som vi mener kan skape både positive og negative sider i menneskers liv. Slik vi tolket det som ble beskrevet til oss, virket fellesskapet samlende, veiledende og gav trygghet til de nåværende

medlemmene. Dette var også noe de tidligere medlemmene følte de delvis kunne kjenne seg igjen i da de selv var aktive medlemmer – men ikke bare i positiv forstand. Denne samlende og veiledende effekten troen gav, fikk vi inntrykk av at på et punkt tok overhånd og fikk en negativ vending for de tidligere medlemmene. Alle informantene vi intervjuet beskrev fellesskapet i Jehovas vitner som både sterkt og aktivt. At fellesskapet er så sterkt og aktivt, gjør at det i stor grad har preget de som er, og de som har vært, involvert i det. Dette både på godt og vondt.

Betraktning i etterkant

En siste interessant bemerkning er at vi opplevde at Kim åpenhertig takket oss for at vi ønsket å forske på Jehovas vitner som organisasjon. Janne og Kim ønsket begge at vi med vår rapport kunne vise fram de skadelige sidene ved organisasjonen, slik at disse skulle komme fram i lyset. Innledningsvis skrev vi om en mangel på forskning på Jehovas vitner i Norge. Dette var også noe Janne og Kim følte på, og noe de uttrykte et savn etter. Det har gjennom hele prosjektet vært vår intensjon å forholde oss så objektivt som mulig til materialet. Avslutningsvis ønsker vi likevel å innrømme at historiene vi har blitt fortalt har påvirket oss sterkt. Deres uttalelser og takknemlighet fikk oss til å føle at rapporten var vel verdt å skrive. Vi har opplevd det som givende å være med på å belyse innsiden av en organisasjon som vi tenker at storsamfunnet i Norge generelt vet for lite om.

Kilder

Bibelen, Den Hellige Skrift (2011). Bibelen 2011 [Internett], *Bibel.no*. Tilgjengelig fra: <http://www.bibel.no/Nettbibelen?query=yYAOW1g5DEgYQbwhVIg0ikGKDtQs9ERA6zCE5Am2o4W1XvIVnZheEXHmt0pWnjMb> [Lest 15. april 2016]

De Caprona, Y. (2013). *Norsk etymologisk ordbok*. Oslo: Kagge forl.

Englestad, F. (13. mai 2014). Makt [Internett], *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/makt> [Lest 04. april 2016]

Dalen, M. & Eriksen, T.H. (2012). *Folk. Sosiologi og sosialantropologi*. Oslo: Aschehoug forlag

Hjelpekilden (2014). Jehovas vitner - FAQ [Internett], *Hjelpekilden*. Tilgjengelig fra: <http://www.hjelpekilden.no/jehovas-vitner-faq.html> [Lest 17. april 2016]

Hjelpekilden (2014). Jehovas vitner - tro [Internett], *Hjelpekilden*. Tilgjengelig fra: <http://www.hjelpekilden.no/jehovas-vitner-tro.html> [Lest 17. april 2016]

Jehovas vitner (07. mars 2016). *Wikipedia* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://no.wikipedia.org/wiki/Jehovas_vitner [Lest 10. mars 2016]

Johnsen, M. 2016a. *Kulturell endring 1*. Presentasjon gitt 19.01.2016, Stavanger Katedralskole

Johnsen, M. 2016b. *Enkeltmenneskers religiøsitet*. Presentasjon gitt 08.03.2016, Stavanger Katedralskole

Kringlebotn, H.S. og Ringnes, K.H. (2009). *Jehovas vitner. En flerfaglig studie*. Oslo: Universitetsforlaget

Kvamme, O. & Lindhardt, E. & Steineger, A. (2008). *I samme verden*. Oslo: Cappelen Damm.

SSB (2014). Medlemmer i kristne trussamfunn som mottek offentlig stønad og som er utanfor Den norske kyrkja. *Statistisk Sentralbryå* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/204087/medlemmer-i-kristne-trussamfunn-som-mottek-offentleg-st%C3%B8nad-og-som-er-utanfor-den-norske-kyrkja.per-1.januar> [Lest 16. februar 2016]

Westersjø M. & Andreassen O.G. (2007). *Individ, kultur og samfunn*. 2. oppl. Kristiansand: Damm

Vedlegg 1: Oversikt over informanter

Medlemmer av Jehovas Vitner:

Informanter	Intervju-ID*	Type intervju
Benni	1	Gruppeintervju
Alex	1	Gruppeintervju
Toni	1	Gruppeintervju

Tidligere medlemmer av Jehovas Vitner:

Informanter	Intervju-ID	Type intervju
Janne	2	Dybdeintervju
Kim	3	Dybdeintervju

*Intervju-ID refererer til rekkefølgen av intervjuene.

Vedlegg 2: Samtykkeskjema

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

- En studie av fellesskapet i Jehovas Vitne

Bakgrunn og hensikt for prosjektet

Denne henvendelsen sendes ut i forbindelse med et forskningsprosjekt i faget sosiologi på Stavanger Katedralskole. Prosjektet blir gjennomført i sammenheng med Holbergprisen i skolen 2016, et forskningsprosjekt for unge forskere. Studiet vil foregå i tett samarbeid med Stine H. Bang Svendsen, forsker ved Universitet i Stavanger.

Vi har valgt å undersøke fellesskapet i Jehovas Vitner, og ønsker i den sammenheng å utføre intervjuer av både medlemmer og tidligere medlemmer fra trossamfunnet. Hensikten med oppgaven vår er å få et nærmere innblikk i hva som er likt / ulikt i forhold til de ulike opplevelsene av fellesskapet.

Hva innebærer studien?

Vårt fokus vil ligge på kvalitativ forskningsmetode. Studien består av dybdeintervju, hvor vi kommer til å fokusere på informantens egen opplevelse av trossamfunnet.

Av de som sier seg villige til å delta i prosjektet, vil det velges ut representanter fra medlemmer og tidligere medlemmer. I intervjuene vil vi ta utgangspunkt i de samme spørsmålene. Vi blir likevel nødt til å tilpasse disse i forhold til vinkling, med hensyn til situasjonen vi befinner oss i.

Frivillighet

Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Du kan når som helst velge å trekke deg – både før, under og etter intervjuet. Du trenger heller ikke oppgi noen grunn for dette.

Du står også helt fritt til å ikke svare på spørsmål som blir stilt under intervjuet.

Anonymitet

Det skal være umulig å identifisere hvem vi har snakket med i studiet. All informasjon vil bli benyttet uten navn eller andre direkte gjenkjennerende opplysninger. Vi vil bruke aktiv

villedning – “lyve om informanten” – for å beskytte vedkommende. Dermed vil vi også ta i bruk dekknavn som ikke kan knyttes tilbake til personens faktiske identitet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

All informasjon som registreres kan bli brukt slik som beskrevet i hensikten med studiet.

Vi garanterer at alt av innsamlet data som blir brukt, vil bli slettet i etterkant av studiet.

Samtykke til deltakelse i studien

Ditt samtykke gir oss rett til videre tolkning og utarbeiding av studiet.

Dersom du sier ja til å delta i prosjektet, har du også selv rett til å få innsyn i hvilke opplysninger som er registrert om deg.

Dato: _____

Ditt samtykke om å delta i undersøkelsen

Underskrift:

_____

Med vennlig hilsen

Luna Tønnessen

Marit Myklebust

Vedlegg 3: Intervjuguide

Introduksjon

Som presisert i samtykkeskjema har vi fokusert på å ta utgangspunkt i de samme spørsmålene til både nåværende og tidligere medlemmer. Vi ble likevel nødt til å tilpasse disse i forhold til vinkling, med hensyn til situasjonen vi befinner oss i. Dette resulterte i to intervjuguider: Guide A er ”Spørsmål til medlemmer av Jehovas vitner.” Guide B er ”Spørsmål til tidligere medlemmer av Jehovas vitner.”

A) Spørsmål til medlemmer av Jehovas vitner

Det kan også godt hende at vi kommer til å stille spontane oppfølgerspørsmål. Men husk at du bare skal svare på de spørsmålene du har lyst til å svare på.

Del 1

Først har vi lyst til å spørre litt om hvordan det for deg er å være med i Jehovas vitner, og hvordan det påvirker din hverdag.

- Hvilke arrangement/ samlinger går du på i forbindelse med Jehovas vitner i en vanlig uke?
- Hvor ofte treffer folk fra Jehovas vitner hverandre utenom arrangement i regi av Jehovas vitner?
- Har du mest venner i Jehovas vitner eller utenfor Jehovas vitner?
- Hvordan går du overens med mennesker som deler samme trosretning?
- Hvordan reagerer folk som ikke er medlem i Jehovas vitner når du forteller dem om ditt livssyn?
- Hvordan opplever du deres reaksjon på dette?
- Hva betyr fellesskap for deg?
- Hvordan opplever du fellesskapet i Jehovas vitner?
- Er hele familien din med i Jehovas vitner?
- Er troen et tema som ofte blir tatt opp rundt middagsbordet?
- Hvor gammel var du da du døpte deg?
- Opplever du at det er mange forskjellige meninger om ting innad i trossamfunnet? F.eks. tolkning av Bibelen, eller mindre “hverdaglige ting”?

- Er du enig i alle retningslinjene/ reglene?
- Uttrykker du din enighet / uenighet til andre medlemmer?
- Kommer du på noen situasjoner som kan gjøre det utfordrende å følge retningslinjene som skal følges?
- I vår rapport har vi lurt på hvordan vi skal betegne Jehovas vitner. Eksempler på hva som vi har sett har blitt brukt er menighet, sekt, og religiøs minoritet. Hva liker dere selv å kalle dere?

Del 2

Denne delen er kanskje litt vanskelig å snakke om, og vi har full forståelse for om du ikke ønsker å svare på alt. Den omhandler de som har forlatt fellesskapet, og hvordan du har taklet dette.

- Kjenner du / har hørt om noen som tidligere har vært medlem i Jehovas Vitne, men har forlatt trossamfunnet?
- Hva tenker du om denne avgjørelsen?
- Har deres beslutning på noen måte endret deres forhold / vennskap i ettertid av avgjørelsen?
- Treffer du disse? Eventuelt: Hvordan opplever du disse møtene?

Del 3

I denne delen vil vi høre litt om hvordan du tror livet ditt hadde vært om du ikke hadde vært medlem av Jehovas vitner.

- Hvordan hadde du sett for deg livet hvis du ikke hadde hatt en slik type fellesskap å henvende deg til?
- Hvordan ser du for deg at hverdagen din hadde vært?
- Tror du at du i større grad hadde oppsøkt andre type fellesskap som f.eks. skolen, fritidsaktiviteter, eller andre menigheter?
- Tror du at din tro/ livssyn hadde vært like sterk som nå som du er knyttet til et fellesskap?

B) Spørsmål til tidligere medlemmer av Jehovas vitner

Det kan også godt hende at vi kommer til å stille spontane oppfølgerspørsmål. Men husk at du bare skal svare på de spørsmålene du har lyst til å svare på.

Del 1

Først vil vi spørre litt om hvordan livet ditt i Jehovas vitner var.

- Hvilke arrangement/ samlinger gikk du på i forbindelse med Jehovas vitner i en vanlig uke?
- Hadde du mest venner i Jehovas vitner eller utenfor Jehovas vitner?
- Trodde du noensinne på læren? Eventuelt: Hvordan gikk du overens med mennesker som delte samme trosretning?
- Hvordan reagerte folk som ikke er medlem i Jehovas vitner da du fortalte dem om ditt livssyn? (Dersom du gjorde det.)
- Hvordan opplevde du deres reaksjon på dette?
- Hva betyr fellesskap for deg?
- Hvordan opplevde du fellesskapet i Jehovas vitner?
- Følte du at du var en del av fellesskapet?
- Er/var hele familien din med i Jehovas vitner?
- Var troen et tema som ofte ble tatt opp rundt middagsbordet?
- Opplevde du at det var mange forskjellige meninger om ting innad i trossamfunnet? F.eks. tolkning av Bibelen, eller mindre “hverdagslige ting”?
- I vår rapport har vi lurt på hvordan vi skal betegne Jehovas vitner. Eksempler på hva som vi har sett har blitt brukt er menighet, sekt, og religiøs minoritet. Hva liker du selv å kalle Jehovas vitner?

Del 2

Nå tenker vi å spørre deg litt om bruddet ditt med Jehovas vitner. Noen av spørsmålene kan kanskje være litt vanskelige å svare på, men husk at du har full rett til å la være å svare på det du vil.

- Døpte du deg noensinne? (Hvor gammel var du?)
- Hvor gammel var du da du gikk ut?
- Hva vil du si var (hoved)grunnen til at du valgte å forlate? /Hvis det var du som valgte det.
- Hvordan opplevde du bruddet?
- Var det noe du var uenig i? (retningslinjer / tro.)

- Uttrykte du dette ovenfor andre medlemmer?
- Kommer du på noen situasjoner som gjorde det utfordrende å følge retningslinjene som skulle følges?
- Angrer du noensinne på at du gikk ut fra Jehovas vitner?
- Vurderte du noen gang å gå tilbake?
- Hvordan reagerte familiemedlemmer og andre fra Jehovas vitner?
- Hvordan påvirket bruddet deg ellers?

Vi vil også gjerne spørre deg litt om du kjente noen andre som gikk ut før deg.

- Kjente du / hadde du hørt om noen som tidligere var medlem, men som forlot trossamfunnet før deg?
- Hva tenkte/tenker du om denne avgjørelsen?
- Påvirket denne beslutning på noen måte deres forhold / vennskap i ettertid av avgjørelsen?
- Påvirket disse din beslutning?
- Traff du disse mens du enda var med?
- Treffer du de nå?
- Dersom ja: Hvordan opplever du disse møtene?

Del 3

I denne delen vil vi snakke litt om livet ditt i dag.

- Etter du gikk ut, oppsøkte du i større grad andre type fellesskap? (som for eksempel venner fra skole/jobb, fritidsaktiviteter, eller andre menigheter.)
- Hva hjalp deg etter bruddet?
- Hva er viktig for deg i livet ditt i dag?
- Er fellesskap viktig?